

I

Читайте газети при тихім вікні,
Впивайтесь ясным каламутом.
І як не зірвуться ці лагідні дні,
Не крикнуть розпучливо-люто!

Читали, пряли недомріяні сни,
Солодку молошність туману.
Від року до року, з весни до весни,
Від рана чекали до рана.

Вели не в майбутнє, де бурі і грім,
В минушину спогади всі ці.
О, будьте ви прокляті кодлом усім,
І ваші діла, і річниці!

II

Багато нам вогників кволих мани
На всяких трясовинах квітло.
У мряку сьогодні і будучини
Прожектором кинуто світло.

Ви вийшли, неznані, із темряви нор
Позначити шлях перемоги.
І знав вас поштовий брудний коридор
І сірі обніжки дороги.

Це ви написали на брукові міст
Трьох літер багряну рекламу.
Не роки життєвою мірою — зміст
Для того, хто дивиться прямо.

Лягла постанова за спокій лиця
І буря за погляди тихі.
Йдете неухильно, йдете до кінця.
І вибух голосить ваш прихід.

* * *

III

Обійстя у соннім підміському селі —
Сади, і сади, та левади, —
Набої, що ти їх збирав на ріллі,
І школа — леговище зради.

Та ось по кількох невиразних роках
Ти вже гімназистом у Львові, —
Де стерла дбайлива, услужна рука
Всі плями пролітої крові.

Книжки, та наука, та течія днів —
За ладом міщанських фіранок.
І вперше пекучий, задушений гнів
На рабсько-плескатий поранок.

IV

І бачили очі дитячі твої,
Широкі і схожі на рану,
Як люди, що знали визвольні бої,
Улесливо кланялись пану.

І слухали уші, коли вчителі
Учили, нечесно-лукаві,

Лучити гонори своєї землі
І службу ворожій державі.

О, ні, не ступати по правих путях
Борцями дзвінкої засади, —
Сприймати життя і творити життя
З кубельця своєї посади.

І встала потворна оголена суть
Повільної зради ідеї.
Не може, не може, не може ж так бути,
Облудники і фарисеї!

І ти розпізнав їх, таких мовчазних,
Однаковим трупом упитих.
Упертих і все заклопотаних, їх,
Що знають, що треба робити.

V

Коротка розмова та погляд часом,
Раптова і болісна проба,
І ось ти у лаві стоїш юнаком,
На бруку, де тупість і злоба.

Читаєте спільно рядки з-під поли,
І бліднуть уста і обличчя.
Ніхто-бо не знає години, коли
І де його справа покличе.

VI

Завмерли, залякли, обпершись на стіл.
Холонуть відсунені лишки.

Товариш уп'явся очима в простір,
Карбуючи крицею вишкіл.

— Розкрий свої очі і прямо поглянь,
І ти не займешся багрянцем
За все, що лишилось від наших змагань
Під зарядом хитрого Панци?

Чи їм чотирьох ворогів побороть,
Народ в Революцію зрушить?
Не їхня пухка і задихана плоть,
Не їхні зацьковані душі!

За вступом твоїм тільки совість стає,
А проти резон — не єдиний:
Од роду-бо ласе є тіло твоє
Вигоди, їди і родини.

Дорогу назви своєю, ця — або ця,
Горіння — чи збирання крихот.
Ми йдем неухильно, ми йдем до кінця,
І вибух голосить наш прихід.

VII

О втіхо, що серце виповнюєш вкрай
По сумнівах і по ваганні!
Дорога, рогачка, березовий гай —
Як брила, як камінь на грані.

— Свідомі присяги? Свідомі шляхів?
І як небезпечні шляхи ці?
На стяг синьо-жовтий і зброю батьків...
І пальці холонуть на цівці.

Тепер вже тобі не відняти вінця.
Твоєї єдиної пихи.
Підеш неухильно, підеш до кінця,
І вибух зголосить твій прихід.

VIII

Чекає спокуса тебе не одна
І, повні зрадливої знади,
Прозорі озера науки, вина
Поезії пінні каскади.

Та де той п'янкіший знайдеш водограй
І плеса синіші холодні,
Як ставити ногу недбало на край
Блакитної чаші безодні!

IX

Захочеш — і будеш. В людині, затям,
Лежить невідгадана сила.
Зрослась небезпека з відважним
життям,
Як з тілом смертельного крила.

І легко тобі, хоч і дивишся ниць,
Аби не спіткнутись ні разу,
І нести солодкий тягар таємниць
І гостру петарду наказу.

Навчишся надать блискавичність
думкам
І рішенням важкість каміння.

Піти чи послати і статъ сам на сам
З своїм невблаганним сумлінням.

X

Холодна очей твоїх синя вода,
Що бачать гостріше і далі.
І навіть любов твоя буде тверда,
Як бронза, рубін і емалі.

Вона не зверне тебе в соняшний сад,
Де смокви і грона сочисті.
Ні кроку зі шляху, ні думки назад,
Ні хвилі даремне на місці!

Далеко в безодні ланцюг поколінь,
Лик часу сіріє і гине.
Тобі-бо самому найвищих горінь
Дано осягнути вершини.

* * *

XI

Туман повива Революції лик,
Його не побачиш багато.
Блідий кольпортер, мовчазний боєвик
І наче труба — пропагатор.

Та тіло міцне її, кров — як вино,
І сітка не рветься ніколи,
Чотири займанщини скувши водно,
Опутавши три суходоли.

А дух Революції — п'єш його ти
Всією душею своєю.
Набиті струєю кільчасті дроти
Над цілою цею землею.

Вважай, необачний, напруженість ця
Години віщує понурі!
Хтось стисне підойму і кине серця
У вир магнетичної бурі.

XII

За дня безнадійно. І мрію лиши.
В тумані і доли, й вершини.
Та кожної ночі скрегочуть в тиші
Залізні колеса машини.

Щоночі котрийсь озивається шлях.
Неясні накази, прокльони.
Це Спілка розводить по темних полях
Промоклі походні колони.

А ранок знайде їх за росами меж
В окопах своїх зацімлілих.
Ось бризнула лінія перлами стеж,
Разками знялися відділи.

І вже розцвітають в просторах ясних
Багряні і чорнії квіти.
Жорстокі маневри такі, що за них
Доводиться кров'ю платити.

XIII

Ще куриться й дихає важко земля
По стрілах огненної бурі,
А вже заливають оселі й поля,
Мов повінь, блакитні мундири.

Але до кінця треба виконать план
Чіткий операції цієї.
Там втрати, що кров'ю захлюпують лан,
І відступ у давні траншеї.

І помста ворожа, і вісті лихі,
І муки, не чвані в світі.
О, бийте, катуйте, сліпі і глухі,
Уявним проломом упиті!

Хтось руку по мапі спокійно простяг,
Там вам контратаки не вздріти
На тих невідомих, прозорих полях,
Де ви лиш розгублені діти.

XIV

Прийшлося купувать перемогу всіляк,
Зазнати біди і напасти:
Вночі на дорозі від куль посіпак
Свого команданта покласти.

(Три роки душили розжеврілий шал,
І месник підніс свою руку,
Коли то закидався і їх генерал
Від кулі на літньому бруку).

XV

На страх і за кару — суди польові,
І землю поглинула тиша.
Щоб відповідь ваша — атаки нові —
Ударила тим голосніша.

Вона покотилась луною до гір,
Ясніше займаються ранки:
Команда відкрила поновний побір —
Всі брами нарозтіж до бранки.

І йдуть по шляхах звідусіль, як один,
Одною густою юрбою,
Меткий робітник і важкий селянин
По зброю і просто до бою.

* * *

XVI

Державу не твориться в будучині,
Державу будується нині.
Це люди — на сталь перекуті в огні,
Це люди — як брили камінні.

Не втішені власники пенсій і рент,
Тендітні квітки пансіонів, —
Хто кров'ю і волею зціпить в цемент
Безвладний пісок мільйонів.

XVII

Був час над усе легковажних гадок —
Імпреза і знову імпреза, —

Коли заблищав на ріллі Городок
Безжалісним холодом леза.

Суспільносте блідо-рожевих півслів,
Гурра-наукової бздури,
Огрядно-тупих патріотів, послів
І всіх ювілятів культури!

Ці стріли безумні ударом бича
По рабському виді твоєму.
В просвіти і пасіки стрільно влуча,
В рожеві лаштунки едему.

Хвала ж Тобі, Ти, що в рішаючий час
Все маєш духовного гарту
На стіл побойовища кинути нас
Тверезо, без жалю, як карту!

XVIII

О, вір у одваги ясне багаття,
І скинеш, як порвану лаху,
І слабість, і сумнів, і марність життя,
Коли ти не відаєш страху.

І так тебе хміль наливає ущерть,
І так опановує тіло,
Що входить твоя упокорена смерть,
Як служка, бентежно-несміло.

* * *

XIX

Чи знала про нього людина одна,
Як вдарила прудкістю хвили
Його незаглушених стрілів луна
У плюшах вигідної віли?

Нікчем з нікчем! Не дешевий папір,
Атрамент і жалісні жести, —
Ворожою кров'ю і гуком мортир
Виписує нарід протести.

XX

О Націє, дужа і вічна, як Бог, —
Не це покоління холопів, —
Хто злото знеславить твоїх перемог
При Корсуні і Конотопі?

О Націє, що над добро і над зло,
Над долю, і ласку, і кару, —
Хто, темний, не схилить поблідле чоло
В сліпучому саяві Базару?

Хто, мертвий, не стане у праведний слід
На путі, що славою бита,
У гromі грядущих огненних побід,
Що ними ти вкриєш півсвіта?

XXI

Товаришу, ти, чиє тіло вжила
Рішуча рука, як штилета!
Тремтять молоді і здорові тіла,
І зводяться крила до лету.

І ми будем гідні не слави й похвал —
Учинку, що горами руха!
Гранати, петарди, живий арсенал
Із плоти розкутого духа.

XXII

О думка, що тіло без жалю руба,
Що очі й уста твої сушить!
Архангельська срібноголоса труба
Гримить крізь простори і душі.

І мертві встають, і шукають хреста
Їх очі розчахнуто-тьмяні.
Встають, наче поросль,
струнка і густа, —
Страшне покоління титанів.

XXIII

Приспішене слідство. Нервовий синкліт
І вулиця: крові і плоті.
Його дев'ятнадцять нескінчених літ
І присуд: — лише до живоття.

Йому не згоріти, як метеорит,
Осяявши простір широкий, —
Пропалювать серцем похмурий граніт
Десятки безвихідних років.

Йому умірати щоночі, щодня,
Щохвилі конати по тричі,
Між корчами крешучи іскри огня
І кривлячи гордо обличчя.

XXIV

Шкодуй для них погляду, дум і промов
І знай у хвилину загину,
Що купить твоя непідроблена кров
Лиш сльози ледачі і слину.

Твій крик металевий у інші серця,
Що квітами квітнуть у глуші:
Убийте в гадках своїх матір-отця,
Залізом випалюйте душі!

О, вірте, всі мури земного впадуть,
Як серце обернеш у сурму!
Найвищі-бо вежі духовости ждуть
Твойого шаленого штурму.

XXV

І чують одні, і не чують одні,
Малі в недоладному горі.
Стихія виконує сліпо, у сні.
Прогнозу: двоподіл таборів.

Каміння лягло на холодних полях
Важкими моренами ріні.
О, їх здобувати в упертих боях.
Ці хмурі окопи камінні.

А ви, що фелaxами глей рівнини
Місили в цяцьковані стіни,
Ось вдарять громи — і осядуть вони
Озерами жовтої глини.

XXVI

Є погляд у того жорстоко-прямий,
Хто смерті заглянув у вічі,
І бачить завчасу він плями чуми
На свіжо-рожевім обличчі.

І чує завчасу заразу і мор,
І зводить безжалісну руку...
Та стане сліпим, хто ховався до нор
Від першого пострілів звуку.

Як гурт овечок ошаліло-тупий:
Тісніше, до купи, до купи!
Щоб вранці заслати пахучі степи
Отруйними купами трупу.

XXVII

І ось він виходить ще раз на процес
З в'язниці, що мертва і сіра,
Своє показати камінне лице
І крикнути нації: "Віра!"

І в хвилю важку, що для інших ріша
Про волю і соняшні далі,
Гидка, ропувата і ховзька душа
Зачовгалась в поросі залі.

Мовчала достойна і сита юрба,
Гойдалась задушлива мряка.
І крикнуло серце: чи хто розруба
Набубніле м'язиво рака?

* * *

XXVIII

Твоє поготівля пекуче... Та раз —
Записка: нагальна розмова.
Товариш нервово говорить: наказ,
На шосту годину до Львова.

Робоче убрання. Лиця не голи.
Усе докладніше — на стрічі.
Ніхто-бо не знає години, коли
І де його справа покличе.

XXIX

— Готові на чин? — Команданте,
наказ!
І рвуться слова невблаганні.
Не бестія з кулі твоєї, а плаз
Впаде в передсмертнім харчанні.

Життям своїм купиш не славу і честь
І бачиш понуро-нерадий:
Не пурпур оздобою шат твоїх єсть,
А чорна сироватка зради.

Та ти не відхилиш свого вінця,
Блідий, наче крейда, і тихий.
Підеш неухильно, підеш до кінця,
І вибух зголосить твій прихід.

XXX

Нахмурились брови, скипіли уста,
І зморшки на чолі твоєму.
А думка, на диво ясна і проста,
Останню ріша теорему.

До розв'язки — відступ. Не дати углуб
Проховзнутись тілові гада.
І рішення: в скруті твій кинутий труп —
Найкраща твоя барикада.

XXXI

О ранок, як ранок твого життя,
І очі ті, ховзькі і гострі!
Твій погляд невгнутий, що їх перетяв,
І твій незахитаний постріл.

Той стріл, що лавину зриває важку,
Прокляття випадку, що скрізь є.
І ось ти фехтуєш рапірами куль,
Разиш блискавками децизій.

Ще хвиля — і душить дихання твоє
Юрба, що тяжка і густа є,
Остання з чола твого блискавка б'є
І кулею в мозок вертає.

* * *

XXXII

Розкрийте зіниці, розкрийте серця,
Черпайте криштальне повітря!

Одвіку земля не зазнала-бо ця
Такого безкрайого вітру.

Він віє, шалений, над стернями днів
Диханням нестримної волі
Від дальніх пікетів, вартових огнів
Імперії двох суходолів.

Він віє диханням солоним, як кров
П'янкх океанових надрів,
Що їх Севастопіль навсе розпоров
Кільватерним ладом ескадри.

Над диким простором Карпати — Памір,
Дзвінка і сліпуча, як слава,
Напруженим луком на цоколі гір
Ясніє Залізна Держава.